

МИХАЈЛО ГЕОРГИЕВСКИ (Скопје)

ПЕЧАТЕНИТЕ КНИГИ ВО ЦРНОГОРСКИТЕ ПЕЧАТНИЦИ НА
ЃУРАК ЦРНОЕВИЌ И БОЖИДАР ВУКОВИЌ ШТО СЕ
НАОЃААТ ВО СР МАКЕДОНИЈА И КНИЖАРНИЦАТА НА
КАРА ТРИФУН ВО СКОПЈЕ

На територијата на СР Македонија досега се пронајдени голем број книги од црногорските печатници на Ѓурак Црноевиќ и Божидар Вуковиќ. Голем број од нив се наоѓаат сè уште неоткриени по зафрлените цркви и манастири во Македонија. Истражувачката екипа од Институтот за истражување на старословенската култура и Народната и универзитетска библиотека „Климент Охридски“ во Скопје вложува напори за систематско истражување на овој вид библиотечен материјал, чо поради материјални и други причини не може тоа веднаш да го направи. Спак и оно што е направено во окривањето на реткиот библиотечен материјал на територијата на Македонија е за пофала.¹ Така од 1985. год. кога се одржа научниот собир на тема „Македонско-црногорски книжевно-културни врски“ поднесовме реферат во кој дадовме податоци за 27 книги од кон 2 егемплара од Цетинскиот октоих од 1494 год. и 25 книги од печатницата на Божидар Вуковиќ,² до денес се откриени уште 4 книги од кои 1 од печатницата на Ѓурак Црноевиќ и 3 од печатницата на Божидар Вуковиќ.

Со особена чест и задоволство денес пред овој висок научен собир ја објавуваме за првпат информацијата за новооткриениот примерок од Цетинскиот октоих³. Овој егземплар е

¹ Михајло Георгиевски и Панде Константиновски: Каталог на словенските печатени книги од XV — XVI век што се наѓаат во СР Македонија сп. „Библиотекарска искра“ бр. 3—4 од 1986, стр. 171—192.

² Михајло Георгиевски: Новооткривени изданија од Ѓурак Црноевиќ и Божидар Вуковиќ во СР Македонија со посебен осврт за првата печатена книга од македонскиот печатар Јаков од Камена Река — (Книжевно-културните врски помеѓу Македонците и Црногорците од најстаро време до денес — реферати од научниот собир одржан на 19 и 20 септември 1985 год. во Скопје. Скопје, МАНУ, 1987, стр. 157—163).

³ И. Каратаевъ: Описаніе славяно-русскихъ книгъ напечатаныхъ кирилловскими буквами, томъ первый. Санктпетербургъ, 1883, стр. 15—18.

добро запазен. Форматот е 27,5 x 20 см. подврзието и 26,5 x 19,5 листовите. Недостасуваат листовите 1, 2, 4, 96 — 101 и 264 (според фототипното издание од 1987 год.⁴ То најдовме во стариот книжен фонд во Битолската митрополија, најверојатно наследен од бившата Битолска богословија од која што постои и штембил на книгата кој гласи: „Српска православна богословија у Битољу, проф књижница, бр. 2492, формат (оставена празна графа) врста XXIV“. Од ова се гледа дека оваа книга првд Втората светска војна припаѓала на Богословијата во Битола. Во книгата на првиот празен лист освен штембилот постои и запис во кој се вели: „Сию книгу глаголемиа ѿгласникъ (првогласник) повеза кир Іованъ за свою д(у)шу Б(о)гъ да прости въ лето 3 ти и сіс (7216 = 1708.“ Од овој запис се гледа дека кир Јован ја подврзал оваа книга во 1708 год. Подврзието е направено со кафеава кожа. На кожата се втиснати убави орнаменти во правоаголни рамки. Бидејќи ова подврзие веќе се распаѓаше направено е ново во книговрзницата на НУБ „Климент Охридски“ Скопје, со вградување на старото подврзие. Под записот на подврзието на книгата од 1708 год. се наоѓа подолг ракописен библиски текст (стрч 1—4), од истото време кога е направен записот. Овој егземпляр од Цетинскиот октоих моментно се чува во НУБ „Климент Охридски“ Скопје, а негов сопственик е Митрополијата во Битола.

Втората новооткриена книга најдена на територијата на СР Македонија од црногорските издавачи е Служебникот напечатен во печатницата на Виценцо Вуковиќ во Венеција во 1554 год.⁵ Служебникот е комплетен, содржи 30 кватерниони, 19,5 x 15,5 см. има оригинално подврзие, штица завиткана со црна орнаментирана кожа, со остатоци од копчиња и ремчиња за закопчување. Во книгата нема записи ниту пак ракописни дополненија. Најдена е во охридскиот крај, а сега се чува во НУБ „Климент Охридски“ каде што е извршена конзервација и реставрација на истата. По извесно време ќе се врати на Народниот музеј во Охрид чиј сопственик е тој.

Од истото издание откриен е уште еден егземпляр добро сочуван со запис од кој може да се види дека извесно време книгата била во Поречкиот манастир „Успение на пресвета Богородица“, а потоа е пренесена во црквата „Св. Архангел Михаил“ во село Бенче недалеку од истиот манастир каде што е најдена. Сега се чува во НУБ „Климент Охридски“ Скопје каде што моментно се реставрира.

Четвртата новооткриена книга е Триодот посен напечатен во печатницата на Виценцо Вуковиќ во Венеција во 1561 год.⁶ Книгата содржи 177 листови, а тоа значи недостасуваат 79 лис-

⁴ Октоих првогласник Ђурђа Црнојевића 1494, фототипско изд. у част петстогодишнице штампане книге у Црној Гори. Цетиње, 1987 год.

⁵ И. Каратаевъ: сп. дело, стр. 120—123.

⁶ Исто, стр. 126—128.

тови бидејќи комплетниот примерок содржи 256 листови. Во книгата нема записи ниту пак ракописни дополненија. Подврзието е обновено, со задржување на оригиналните делови од старите корици од орнаментирана црна кожа. Книгата е конзервирана и реставрирана во лабораторијата на НУБ „Климент Охридски“ Скопје. Оваа книга како и Цетинскиот октоих најдена е во стариот фонд на Битолската митрополијата во Битола. Моментно се наоѓа на чување во НУБ „Климент Охридски“ како сопственост на Битолската митрополија.

Распространетоста на голем број печатени книги од црногорските печатници од XV а посебно од XVI век на територијата на СР Македонија се должи на развиените културни врски меѓу македонскиот и црногорскиот народ во минатото, а првенствена заслуга за тоа има секако книжарницата на Кара Трифун во Скопје.

Прв и засега единствен валиден документ за постоење на книжарница во Скопје или стовариште на разна стока меѓу кои и книги од печатницата на Божидар Вуковиќ во Венеција ни дава Јаков Крајков, печатар од Софија кој што работел во печатницата на Вуковиќ којашто или била купена или пак дадена под наем на Которскиот властелин Јеролим Загуровиќ во Венеција. Тој во неа во 1569 год. го напечатил Псалтирот со последование и на лист 8 од 34 кватерион го напишал својот поговор вој кој на крајот то пишува следното: „И аше комоу коа потрѣба, въсхопеть ѿ стыхъ книгъ тво вса сіасоуть прїнесена въ место Скопїе оу-Кара Трифоуна“⁷. Постои мислење дека Кара Трифун е од Котор, бидејќи продавал книги од печатницата на котораниот Јеролим Загуровиќ.⁸ Ова мислење како претпоставка не е лошо но бидејќи не е потврдено со никаков цврст доказ засега не може ниту да се прифати ниту пак да се отфрли. Најновите архивски истражувања на Милош Милошевиќ во Которскиот, Ватиканскиот и Млетачкиот архив за дејноста на печатарот и книжарот Вуковиќ не даваат некои директни податоци за нашиот проблем но јасно се укажува врз основа на бројните документи дека Вуковиќ не продавал и на далеку не преносувал само од своите книги туку се занимавал и со трговија на текстил, житарици и со најразлични други стоки и тоа со разни големи трговски центри како што се Лондон, Анкона, Котор и др.⁹ Кон ово може да се додаде и Скопје како трговски центар. Преку Скопје минувал патот за Софија и Нови Пазар, којшто

⁷ Исто, стр. 169.

⁸ Харалампие Поленаковиќ: Кара Трифун и издања Божидара Вуковиќа на терену Македоније (Штампарска и книжевна дјелатност Божидара Вуковиќа Подгоричанина. Титоград, ЦАНУ, 1983, стр. 179).

⁹ Милош Милошевиќ: Нови извори которског, ватиканског и млетачког архива о дјелатности Вуковиќа, штампара и книжара XVI вијеку (на исто место како во фуснота 8, стр. 216).

во првите векови на турското владеење биле главни трговински центри во средиштето на Балканот. Скопје бил главно стовариште на кожа, волна и восок што се произведувале во богатите сточарски краишта на Северна Македонија. Од Скопје овие стоки се изнесувале со каравани за Дубровник, Венеција и за Италија. Во него имало и стара дубровничка колонија и италијански трговци. Во еден таков трговски центар не е никаква случајност што црногорските книгоиздавачи од словенската печатница во Венеција отвориле своја трговинска филијала којашто покрај другите стоки ги пласирале и своите печатени богослужбени книги.

Друг можен начин што влијаел за отварање на стовариште или условно речено книжарница на Кара Трифун во Скопје е тоа што во 1557 година била формирана Пеќската патријаршија и под нејзина духовна власт биле опфатени повеќе македонски краишта како Скопје, Тетово, Куманово, Штип, Кустендил, Кратово, Дупница, Самоков сè до Рилскиот манастир вклучувајќи го и него којшто дотогаш бил под Цариградската патријаршија. Така за ширењето на богослужбените книги напечатени на црковнословенски јазик Скопје бил најпогоден, бидејќи се наоѓал во центарот на овие краишта. На тој начин скопската книжарница на Кара Трифун станала главен дистрибутер на црковнословенските печатени книги од печатницата на Вуковиците од Шара па сè до Рила¹⁰.

Самиот факт дека денес во Македонија се зачувал рекорден број книги од црногорските печатници и издавачи, а од другите словенски печатници од 16 век ниту една, освен Цветниот гриод од Скадарската печатница на Стефан од Скадар и Кампело Занети, доволно јасно укажува дека книжарницата на Кара Трифун во Скопје или неговото стовариште тесно соработувала со црногорските издавачи, а можеби била и нивна филијала задолжена да го снабдува словенскиот југ меѓу кои и македонските цркви и манастири со богослужбени книги од оваа печатница.

Mihajlo Georgievski

BOOKS PRINTED IN MONTENEGRIN PRINTING-OFFICES OF ĐURAĐ CRNOJEVIĆ AND BOŽIDAR VUKOVIĆ PLACED IN THE S. R. OF MACEDONIA AND IN THE BOOKSHOP OF KAR TRIFUN IN SKOPJE

S u m m a r y

Thirty printed books, out of which three are the copies of the Cetinje's Octoih printed in the Printing-office of Đurađ Crnojević at Cetinje in 1494, twenty-seven books of various editions printed in the printing-office of Božidar Vuković in Venice, have been on the territory of Macedonia.

¹⁰ Михајло Георгиевски: Македонската печатарска дејност. Скопје, 1972, стр. 32—33.

An information and a description of the newly discovered Oktoih of Cetinje found at the Bitola's metropolitan's residence, as well as the two newly found printed books from the printing shop of Božidar Vuković, those being: Služebnik dating from 1554 and Triod posni from 1661, have been presented here for the first time.

A great number of the books printed in the printing-offices, being placed in the SR of Macedonia, is due to the activity of the Bookshop of Kar Trifun in Skopje as well as to the developed literary connections among the Macedonians and Montenegrins in the past.

